

УДК 821.161.3

Андрій Ребрик

ORCID: 0009-0003-3805-5648

МИХАЙЛО МУХИН ПРО УКРАЇНУ Й УКРАЇНЦІВ У ТВОРАХ ПОЛЬСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ 20-30-Х РОКІВ ХХ СТ.

Анотація. Стаття присвячена аналізу реценції України та українців у польській літературі 1920–1930-х років ХХ ст. крізь оптику літературознавчих розвідок Михайла Мухина. У центрі уваги — художні тексти, що репрезентують Україну як особливий культурний і символічний простір. Михайло Мухин відзначав амбівалентність українських образів-архетипів: поряд із романтизованими мотивами стени, фольклору та «втраченого раю» простежуються й стереотипізовані уявлення про «хаотичну окраїну» чи «небезпечного іншого». Аналіз робиться на творах письменників Я. Івашкевича, Ф. Равіти-Гавронського, М. Родзевичуни, Я. Лади, Ю. Тувіма та ін., в яких образи України й українців подаються у напівміфологізованому вигляді й водночас несуть ідеологічне навантаження.

Особливу увагу приділено тому, як література міжвоєнного періоду відтворювала ключові політичні та воєнні події, зокрема Листопадовий чин 1918 року, українсько-польську війну та соціальні трансформації прикордоння. У статті підкреслено також значення критики М. Мухина і його діалогу з Юрієм Липою для осмислення «української теми» в польській прозі. Водночас аналіз увиразнюється завдяки посиланням на оцінки польських критиків та сучасних дослідників — Ольги Гнатюк, Адріани Копут, Юлії Артимішин, Світлани Кравченко, Ростислава Радишевського та Софії Когут, що дає можливість співвіднести літературні образи з історичними й політичними контекстами.

Таким чином, дослідження спадщини Михайла Мухина відкриває нові перспективи для сучасної україно-польської компаративістики, дозволяючи поєднати історико-літературний аналіз із розумінням сучасних викликів культурної пам'яті та діалогу двох народів.

Ключові слова. Михайло Мухин, історико-літературознавчі праці, літературна критика, компаративістика, еміграція, Карпатська Україна, Закарпаття, Польща..

Інформація про автора. Ребрик Андрій Іванович, аспірант відділу зарубіжної україністики Інституту Літератури ім. Т. Шевченка НАН України.

Електронна адреса: vusinfo@gmail.com

Andriy Rebryk

MYKHAILO MUKHYN ON UKRAINE AND UKRAINIANS IN THE WORKS OF POLISH WRITERS OF THE 1920S–1930S

Abstract. *Mykhailo Mukhyn (1894–1974) was a public and political figure, literary critic, and writer who, despite being somewhat overlooked among twentieth-century Ukrainian intellectuals, remains an important voice that cannot be ignored. He actively contributed to a wide range of Ukrainian and émigré periodicals, including The Ukrainian Student (Prague, 1923–1924), Society – La Société (Prague, 1925–1926), Student Bulletin (Prague, 1928, 1930–1931), Literature and Science Bulletin (later Visnyk, Lviv, 1928–1934, 1949) etc. He also worked at the Proboem publishing house in Prague (1939–1943).*

Mukhyn's scholarly, journalistic, and literary legacy is marked by a consistent Ukrainian-centric perspective, oriented toward nation-building and grounded in historical, political, and ideological analysis. His writing combined cultural criticism with carefully argued factual evidence, often supported by multiple sources. This methodological approach defined his work across different periods: during the Ukrainian national revolution of 1917–1921, his first emigration in interwar Czechoslovakia (Prague, Podebrady, Uzhhorod), and later in Germany.

The article is devoted to an analysis of the response to Ukraine and Ukrainians in Polish literature of the 1920s–1930s through the lens of Mykhailo Mukhyn's literary studies. Attention is focused on literary texts that represent Ukraine as a distinctive cultural and symbolic space. Mukhyn emphasized the ambivalence of Ukrainian archetypal images: alongside romanticized motifs of the steppe, folklore, and the lost paradise, "stereotypical notions appear of the "chaotic frontier" or the "perilous other". The analysis draws on the works of J. Iwaszkiewicz, F. Rawita-Gawroński, M. Rodziewiczówna, J. Łada, J. Tuwim and others, in which images of Ukraine and Ukrainians are presented in a semi-mythologized form while at the same time carry ideological connotations.

Particular attention is paid to how interwar literature reflected key political and military events, including the November Uprising of 1918, the Polish-Ukrainian

war, and the social transformations of the borderlands. The article also highlights the essence of Mukhyn's criticism and his dialogue with Yurii Lypa in the consideration of the "Ukrainian theme" in Polish prose. At the same time, the analysis is further elucidated through references to the evaluations of Polish critics and contemporary scholars — Olha Hnatiuk, Adriana Koput, Yuliia Artymyshyn, Svitlana Kravchenko, Rostyslav Radyshevsky, and Sofiia Kohut — which makes it possible to relate literary images with their historical and political contexts.

Accordingly, the study of Mykhailo Mukhyn's legacy opens new perspectives for contemporary Ukrainian-Polish comparative studies, fostering the integration of historical and literary analysis with an understanding of current challenges of cultural memory and dialogue between the two nations.

Key words: Mykhailo Mukhyn, historical and literary studies, literary criticism, comparative studies, emigration, Carpathian Ukraine, Transcarpathia, Poland.

Information about the author: Andriy Rebryk, PhD student of the Department of Foreign Ukrainian Studies of the Taras Shevchenko Institute of Literature, National Academy of Sciences of Ukraine.

Email: vusinfo@gmail.com

Andriy Rebryk

MYCHAJŁO MUCHYN O UKRAINIE I UKRAIŃCACH W TWÓRCZOŚCI PISARZY POLSKICH LAT 20. I 30. XX WIEKU

Abstrakt. Artykuł poświęcony jest analizie percepcji Ukrainy i Ukraińców w literaturze polskiej lat 20. i 30. XX wieku w świetle badań literaturoznawczych Mychajła Muchyna. W centrum uwagi znajdują się teksty literackie, które ukazują Ukrainę jako szczególną przestrzeń kulturową i symboliczną. Mychajło Muchyn podkreślał ambiwalencję ukraińskich obrazów-archetypów: obok zromantyzowanych motywów stepu, folkloru i "utraconego raju" pojawiały się też stereotypowe wyobrażenia o "chaotycznej rubieży" czy "niebezpiecznym innym". Analiza obejmuje twórczość pisarzy J. Iwaszkiewicza, F. Rawity-Gawrońskiego, M. Rodziewiczówny, J. Lady, J. Tuwima i innych, w których utworach obrazy Ukrainy i Ukraińców przybierają formę częściowo zmitologizowaną, a zarazem niosą ideologiczne obciążenie.

Szczególną uwagę zwrócono na to, jak literatura dwudziestolecia międzywojennego odtwarzała kluczowe wydarzenia polityczne i wojenne, w tym czyn listopadowy 1918 roku, wojnę polsko-ukraińską oraz przemiany społeczne

pogranicza. W artykule podkreślono również znaczenie krytyki M. Muchyna i jego dialogu z Jurijem Łypą dla interpretacji "tematu ukraińskiego" w prozie polskiej. Analiza została wzbogacona o odniesienia do ocen polskich krytyków i współczesnych badaczy — Olhy Hnatiuk, Adrianny Koput, Julii Artymyshyn, Switłany Krawczenko, Rostysława Radyszewskiego i Sofii Kogut, co pozwala zestawić obrazy literackie z kontekstami historycznymi i politycznymi.

Badania spuścizny Mychajła Muchyna otwierają zatem nowe perspektywy dla współczesnej komparatystyki polsko-ukraińskiej, umożliwiając połączenie analizy historycznoliterackiej ze zrozumieniem aktualnych wyzwań pamięci kulturowej i dialogu obu narodów.

Słowa kluczowe: Mychajło Muchyn; studia historyczno-literackie; krytyka literacka; komparatystyka; emigracja; Ukraina Karpacka; Zakarpacie; Polska.

Nota o autorze: Andriy Rebryk, doktorant Katedry Ukrainistyki Zagranicznej Instytutu Literatury im T. Szewczenki Narodowej Akademii Nauk Ukrainy.

Email: vusinfo@gmail.com

Постановка проблеми. Польська, як і українська, література 1920-1930-х років перебувала в бурхливому розвитку, що позначився розмаїттям жанрів та стилів, а також появою нових літературних течій. Цей період у польській літературі окреслений відображенням соціальних, політичних і культурних змін, які відбувалися після відновлення незалежності Польщі у 1918 році. У той самий час в Україні паралельно існували та розвивалися два літературні канони: перший — в умовах «світлої соцреалістичної дійсності» на підрадянській частині, другий — в умовах більш-менш демократичного змагання за власну державу по правий бік Збруча. Деякі науковці називають ці процеси — «двоколіїність» [4].

Українсько-польські взаємини від початку вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року вирізняються особливою культурно-історичною динамікою, де стратегічна близькість поєднується з потребою глибшого порозуміння. У спільному культурному просторі дедалі виразніше постає усвідомлення ваги інституційної пам'яті: література, архіви, музеї, місця пам'яті, а наукові інститути стають не лише хранителями минулого, але й чинниками формування сучасної ідентичності. Польські та українські науковці, письменники й митці

ведуть діалог, що спирається на багату традицію альманахів, перекладів, критики та обміну ідеями. Саме цей обмін забезпечує сталість культурної присутності України в Європі й водночас збагачує польське та українське інтелектуальне середовище.

Важливим викликом залишається спадок імперських російських загроз, які століттями підважували українську культуру, мову й віру, а в останні роки цей тиск набув нових форм унаслідок повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Антирефлекс у сусідніх державах проявився як «втома» від прийому біженців і зростання ксенофобських настроїв — у Польщі, де нині перебуває близько мільйона українців.

Політичний дискурс теж віддзеркалює ці напруження: у 2025 році президент Польщі Анджей Дуда, як і його наступник Кароль Навроцький, публічно висловлював невдоволення ставленням України та західних партнерів до польської інфраструктури і логістичних вузлів, що додало гостроти двостороннім відносинам.

Одночасно підйом радикальних і популістських формулювань і меседжів з боку ультраправих сил та частини політичного спектра посилив антиукраїнські наративи в публічному просторі.

Ці трансформації соціальної та політичної ситуації безпосередньо впливають і на культурну сферу: зростає ризик інструменталізації літератури й архівної пам'яті, підвищується чутливість до репрезентацій «іншого», ускладнюється робота зі спільними проектами. Водночас такий тиск робить ще більш важливими інституційні ініціативи — архіви, музеї, видавництва й наукові центри — які забезпечують збереження документо- і культурної пам'яті та протистоянь імперським спробам усунення чи девальвації української культурної самобутності. З огляду на це, можна стверджувати, що напруження в політиці та суспільстві, зумовлене російською агресією, має прямий ефект і на міжнаціональні літературні зв'язки й культурний діалог загалом — від видання книг до академічних досліджень.

Таким чином, у сьогоdnішніх умовах польсько-українські взаємини у сфері культури й літератури виходять далеко за межі символічних жестів. Вони стають підґрунтям для спільного протистояння імперським наративам і формування майбутнього, у якому обидві нації

здатні зберігати свою самобутність, а водночас підтримувати одна одну в обороні європейських цінностей свободи та гідності.

Аналіз найновіших публікацій. У контексті повернення до міжвоєнної доби, зокрема до того, як польські письменники 1920–1930-х років осмислювали Україну й українців, ця тема набуває сьогодні додаткової ваги. Саме тут доречна оптика Михайла Мухина: аналізуючи географії, образи «іншого» та наративи прикордоння в польській прозі, поезії й есеїстиці, ми бачимо не лише історичні стереотипи, а й канали взаємовпливу, які працюють і сьогодні. Вивчення спільних тем (кордон, пам'ять, імперська спадщина, селянська культура, модернізація) дозволяє зіставити літературний минулий досвід із сучасними політичними і культурними дилемами — і, можливо, знайти мову, здатну «перекладати» складні питання безпеки та пам'яті на мову взаєморозуміння.

У польській літературознавчій традиції тема України привертала увагу багатьох дослідників, адже вона посідає вагоме місце у формуванні образу «іншого» та уявлень про східноєвропейський простір у культурі Речі Посполитої та пізнішої доби. Наукові розвідки з цієї проблематики демонструють широкий спектр підходів — від історико-літературних реконструкцій до культурологічних та постколоніальних інтерпретацій. Актуальність цих студій зумовлена не лише історичною взаємодією двох народів, а й сучасним інтересом до переосмислення спільної спадщини.

Звернемо свою увагу на нещодавно опубліковану (2023) працю польської дослідниці Адріани Копут (Adrianna Koput) «Ukrainian Literature Translated into Polish from the Interwar Period to the Present». Праця пропонує системний огляд практики перекладів української літератури польською мовою від міжвоєнного періоду до сучасності. Авторка аналізує видавничі мережі, роль редакцій і фестивалів у просуванні перекладів, а також дисбаланси тем і жанрів, які найчастіше потрапляли до польського читацького простору. Дослідження показує, як трансляція художніх текстів формує взаємне культурне знання й уявлення про «іншого», а також окреслює інституційні бар'єри і можливості для сучасного польсько-українського літературного діалогу [20].

Важливою фігурою в дослідженнях українсько-польського культурного діалогу є професорка Ольга Гнатюк — польсько-українська дослідниця, перекладачка та есеїстка, яка працює у Варшавському університеті та НаУКМА у Києві. Одна з її найвідоміших праць — монографія «Прощання з імперією. Українські дискусії про ідентичність» [3], яка мала значний вплив на теоретичні дискусії про постімперську ідентичність. Також у цьому зв'язку слід згадати і її статтю «Modified Reception: Communist Poland's Publishing Practice and the Image of Ukrainian Culture» [2], в якій аналізується видавнича політика ПНР щодо української літератури в контексті ідеологічних дискурсів.

Окреслюючи історико-культурний вимір проблеми, свою увагу звертаємо на студії дослідниці Юлії Артимішин, що спрямовані на сучасні літературні репрезентації прикордоння. Так, у статті «Trans-Curzonian and border people. Ukrainians deported from Poland in Contemporary Ukrainian and Polish literature» («Trans-Curzonian та люди кордону. Українці, депортовані з Польщі, у сучасній українській та польській літературі») Юлія Артимішин фокусує увагу на сучасних репрезентаціях прикордоння (топос «Trans-Curzonian») та долях депортованих українців у прозі й поезії ХХ–ХХІ ст. Авторка проводить компаративний аналіз польських і українських текстів, показуючи, як література відтворює травми депортацій, пам'ять місця і транснатурати ідентичності [19].

Звернемо увагу також на статтю О. Щирби «Вплив польських альманахів на становлення української альманахової літератури», у якій авторка системно аналізує польські альманахи першої половини ХІХ–ХХ ст. як формоутворювальний і комунікативний чинник для української альманахової традиції. Дослідниця простежує тематичну палітру видань, редакційні практики та способи репрезентації української пісні, легенд і побуту, показуючи, як ці тексти слугували джерелом як ідей, так і стереотипів [18].

Якщо альманахи закладали основу для літературних контактів, то наступним важливим майданчиком культурної комунікації стала періодика, що особливо виразно проявилось в міжвоєнний час. Так, у монографії Світлани Кравченко «Періодичні видання Польщі

20–30-х років ХХ ст. у світлі суспільно-культурних процесів» авторка ґрунтовно досліджує періодику як ключовий канал міжкультурної взаємодії у міжвоєнну добу: журнали, альманахи, критичні рубрики та їхню роль у конструюванні етнообразів. У центрі уваги — функціонально-ціннісні параметри польських і українських видань, редакційна політика, тематичні акценти та аудиторна адресація. Авторка показує, як періодика впливала на суспільні уявлення про «іншого» і водночас виконувала естетичну й політико-культурну функцію [6].

Інший дослідник проф. О. Астаф'єв звертається вже до інтерпретації конкретних художніх образів України у польській прозі міжвоєнн. У статті «Де розходяться дороги: Юрій Липа про топос «втраченого раю» в польській прозі 20–30-х рр. ХХ ст.» [1] автор пропонує прочитання критики Юрія Липи щодо польської прози міжвоєнн, реконструюючи уявлення про «втрачену Аркадію» — топос, який пов'язував польських авторів з українськими землями. Стаття поєднує історико-літературний аналіз та інтерпретацію етнообразів, демонструючи амбівалентність образу України — від ідилічного й романтичного до стереотипізованого й депривативного. Автор окреслює вплив війн і політичних зламів на художні наративи та колективну пам'ять.

Проблематика рецепції безпосередньо перегукується зі студіями Софії Когут, яка зосереджується не лише на художніх образах, а й на практичних «механізмах» самого літературного діалогу. У статті «Українсько-польський літературний діалог міжвоєнного періоду: тенденції, контексти, «механізми» контактів» авторка аналізує реальні канали міжкультурних контактів — від персональних мереж і перекладацьких ініціатив до альманахів і періодики. Дослідниця простежує інтеракції на рівні публіцистики, літературної критики та культурних інституцій (фестивалі, бібліотеки). Вона підкреслює, що українсько-польський діалог був неоднорідним: співіснували як співпраця, так і конкуренція, як симпатії, так і упередження [5].

Дослідження Ростислава Радишевського посідають одне з провідних місць у сучасній українській полоністиці, оскільки поєднують історико-літературний і культурологічний підходи, акцентуючи на проблематиці «пограниччя» та міжнаціонального діалогу. У фунда-

ментальній монографії «“Українська школа” в польському романтизмі: феномен пограниччя» (2018) учений запропонував концептуальну модель аналізу українсько-польських літературних контактів у ХІХ ст., розглядаючи романтизм як простір взаємодії культур і конструювання національних ідентичностей [16]. Ця робота є прикладом його методологічної рамки, що спирається на категорії культурного простору, етнообразів та літературних діалогів.

Не менш важливим здобутком є синтетична праця «Українська полоністика: проблеми, школи, силуетки» (2010), у якій Р. Радишевський систематизує розвиток української полоністики ХХ–ХХІ ст., представляючи портрети дослідників і напрямів, що формували поле полоністичних студій в Україні [15]. Цей підхід демонструє його здатність структурувати наукову дисципліну, виявляючи її тяглість, а також методологічні зміни й домінанти у вивченні польської літератури українськими науковцями.

Водночас у новітній монографії «Польська літературознавча україністика» (2023) автор окреслює вже інший зріз — історію і сучасний стан польської компаративістики, що вивчала українську літературу, формуючи цілісну карту дослідницьких інтересів та теоретичних підходів [14]. Таким чином, його науковий доробок охоплює обидва полюси польсько-українського літературного діалогу — як рецепцію українського матеріалу в Польщі, так і сприйняття польської культури в Україні. Це робить його праці ключовими джерелами для подальших студій у сфері україно-польських літературних взаємин.

Мета статті полягає в дослідженні постаті літературознавця та критика Михайла Мухина (1894–1974) серед українських інтелектуалів ХХ століття як важливої і непроминальної. Особливе значення має дослідження його літературознавчих праць, якими автор сприяв осмисленню літературного канону та створенню об’єктивного погляду на розвиток української літератури міжвоєнного періоду.

Виклад основного матеріалу. У автора є кілька центральних публікацій, у котрих він робить детальний аналіз творів на предмет тем, пов’язаних з Україною (сюжет, головні герої, місце дії, ідеологічна, політична компонента тощо): «Українські мотиви у літературі польській

та московській останніх років» [10] та «Українські мотиви в польській літературі останніх років» [11]. У контексті цієї теми, варто взяти до уваги також статтю Юрія Липи «Україна в сучасній польській літературі», у центрі якої автор аналізує художній етнообраз України, який вивели у 20-30-х роках у своїх творах польські письменники Стефан Жеромський, Ельжбета Дорожинська, Юрій Бандровський та ін.» [7]). Цікава обставина, що М. Мухин і Ю. Липа в міжвоєнний період тісно спілкувалися, відстежували публікації один одного і в українсько-польській тематиці, зокрема, неважко зауважити змагально-доповнювальний аспект.

Зробивши аналіз вказаних публікацій Михайла Мухина [10; 11], а також численних публікацій на цю тему в періодичних виданнях [8; 12], можна виокремити такі основні акценти щодо репрезентації «української теми» у творах польських письменників, що були доступні читачам Підкарпатської України у міжвоєнний період.

Перш за все, варто зазначити, що Україна посідала особливе місце у польській літературі 1920-1930-х років ХХ століття. Вона постає не лише як географічний простір, а як символічна площина, де зустрічаються міфологізовані уявлення про «втрачений рай» і водночас образ «хаосу» чи «загрози». Саме таку амбівалентність у рецепції українських мотивів у польській прозі відзначив Михайло Мухин, наголошуючи на роздвоєності цього дискурсу: з одного боку, ідеалізований степ та фольклор, з іншого — стереотипні образи «небезпечної окраїни».

У польській прозі міжвоєнного часу ця подвійність виразно простежується. Так, у творах Ярослава Івашкевича українські ландшафти та мотиви подаються крізь призму ностальгії. До прикладу, оповідання «Осінні роки» Ярослава Івашкевича, вміщене у збірнику “*Legendy i Demeter*” (Варшава, 1921), має виразний історичний характер. Текст був написаний письменником ще в Україні у 1915–1916 рр. Влучно відзначає Михайло Мухин: «У творі, відомому під оригінальною назвою “*Godach jesiennych*”, події розгортаються на українських землях у 1826 р. Центральним персонажем є дідич Стефан Голинський, який після мандрівки в Анатолію повертається до свого маєтку на Україні й усвідомлює: «...лише тепер я відчуваю, як я тужив за Україною» [11].

З подальшого аналізу М. Мухином повістей, напр., Ф. Равіти-Гавронського можна зробити висновок, що «простори» стають місцем соціальних і національних конфліктів, а український мотив використовується як екзотичний маркер іншості [11].

Особливо виразно проявляється концепт «кресів» як «одвічної теми». Вони фігурують у творах М. Родзевичуни, Я. Лади, Є. Бржецьковського як міфологізоване тло, де польська національна ідентичність шукає свої витоки. Отже, креси стають місцем, де переплітаються легенда і реальність, героїзм і трагедія. Для М. Мухина ця інтерпретація була симптоматичною: він трактував «кресову тему» як спробу польської літератури закріпити культурне домінування на просторах, які водночас були й українськими. Наприклад, дія оповідання Яна Лади “Zły czar” відбувається в польському великопанському дворі «на кресах українських» під час перших навал більшовизму [10].

З огляду на вище окреслену проблематику, варто звернути увагу на оцінку та сприйняття на той час нового роману Уласа Самчука «Волинь». Ось що пише Михайло Мухин у літературному огляді в часописі «Самостійна думка» (Чернівці, 1934): «Величезним успіхом у критики користується недавно видана у Львові повість знаного нашим читачам молодого українського романіста Уласа Самчука, «Волинь» (перший том). Всі одногolosно визнають за Самчуком талант першорядного епіка, а його твір — класичним. До обговорення цього твору сподіваємося згодом приступити ґрунтовніше» [8].

А ось як його сприйняла польська критика. Відомий польський публіцист Ксавер Прушиньскі згадує: «...Його ... «Волинь», велика селянська хроніка в стилі Гамсуна чи Марії Домбровської, перше відслонення того, що за часів війни рухалось під черепами Родіонів і Хвидотів (волинських селян)... в Польщі є зовсім незнана. Кого може обходити такий Улас Самчук з-під Кременця поза місцевою адміністрацією й місцевим відділом поліції? Однак є це велика, суворая книжка... Є це дуже гарна й виняткова книжка. Перший раз промовляє в ній народ на 99% селянський, говорить автентичний син селянський... Не є це книжка як література Росії советської, зігнута під наказами й програмами генеральної лінії партії, не є ані трохи хлопо-

манська. Судить селян за суворістю... Збіг випадків привів до того, що Улас Самчук є емігрантом політичним. Інший збіг випадків привів до того, що його книжка селянська, писана мовою на 70% советського пограниччя, є книжка так переконливо й глибоко антисоветська, як ніодна інша книжка в цілій державі Польській» [12].

Ще одна чітко окреслена тема — тема Листопадового чину 1918 року — набула в польській літературі відверто ідеологізованого виміру. Михайло Мухин відзначає, що львівським боям 1918–1919 рр. у польській прозі міжвоєнного періоду присвячено низку творів: “*Na progu Polski*” (1921) Едварда Слонського, “*Dzieci Lwowa*” (1921) Гелени Закшевської та “*Brat z tamtej strony. Nowela nowego nacjonalizmu*” (1923) Казимира Лечицького. Уже тодішня критика звертала увагу на однобічність образу українців у цих творах. Так, рецензентка Грушецька (*Przegląd Warszawski*, 1922) іронічно зауважувала, що «можна мешкати у Львові й знати про українців стільки, скільки знає який-небудь парижанин».

Особливо показовим у цьому ряду є оповідання К. Лечицького “*Brat z tamtej strony*”. Його сюжет вибудовано довкола постаті Галі, католички з українського містечка, яка поступово ідентифікує себе з польською нацією. Вирішальною у цьому процесі є діяльність польського вигнання, котрий у 1915 р. засновує школу й гурток скаутингу. Саме через механізм культурної соціалізації місцева молодь «стає польською».

Надалі автор розгортає драматичний конфлікт: Галя, вже як розвідниця польської армії, зустрічає українського юнака — ровесника із сусіднього містечка, члена таємного українського гуртка. Діалог між героями відтворює ключові аргументи й контраргументи польсько-української війни: з одного боку, «Польща не нападає, а лише боронить Східну Галичину»; з іншого — заперечення юнака, що більшість населення краю становлять українці. Вислів героїні «Ми культурніші» викликає в опонента іронічну відповідь: «Тоді віддайте Познанщину німцям».

Фінал оповідання має виразне ідеологічне забарвлення. Галя мимохіть зраджує українського розвідника, що довірився їй, і цим при-

рікає його на смерть. Усвідомивши свою провину, героїня накладає на себе руки, трактуючи це як спокуту за «ганьбу нації». Автор вдається до патетичного узагальнення: поручник польської розвідки доходить висновку, що справжньою поразкою Польщі стане не загибель ворога, а поява українського міфу про юнака-мученика, який згодом житиме національну пам'ять. Символічний образ «вмурованого динаміту» у фундамент відродженої Польщі є промовистою метафорою латентного конфлікту, що загрожує майбутньому держави.

Таким чином, твір Лечицького не лише відтворює події польсько-української війни, а й формує специфічну ідеологічну оптику: українці постають водночас як противники і як потенційна сила, здатна продукувати легенди, що ставлять під сумнів стійкість польського державного проекту.

Показовою є й прокоментована М. Мухином ситуація з перекладом Юліана Тувіма «Гренади» Михайла Светлова: «Орган комуністичної опозиції троцькістів «Робітничі Вести» (Торонто, Канада) гірко скаржиться на той літературний товарообмін, який відбувається між Московщиною й Польщею і який конкретно висловлюється в тім, що поляки дуже охоче перекладають московські соціал-патріотичні поезії на польську мову. Найбільше обурюються канадійські троцькісти з малоросів тим, що Юліан Тувім переклав знаменитий кавалерійський маршовий вірш Светлова «Гренада», в яким мова йде про мрійного українського хлопця, який забув про свою батьківщину Україну і мріє про всесвітнє визволення, звільнення далекої (а може й зовсім неіснуючої) «Гренади». Светлоф жидівсько-московським звичаєм зве цього мрійливого хлопця «хахлом», Тувім цілком дослівно передав московське «мечтатель хахол» як “marzyciel chachol”. Канадійські троцькісти з цього приводу удають себе дуже ображеними такою зневажливою назвою, і здійсмають крик проти «сталінських поетів», забуваючи на те, що «Гренада» Светлова була написана десять років тому, коли Лев Бронштайн-Троцький був ще при владі, а тому поема «Гренада» є поемою не лише сталінською, але й троцькістською», – зазначає М. Мухин [9].

Приклади можна продовжувати, але загалом варто відзначити, що згадані М. Мухином автори звертаються до теми України в кон-

тексті історичних україно-польських відносин (як героїчних, так і трагічних), спільного перебування у складі Речі Посполитої, проблематики етнічних українських земель на території Польщі та боротьби за національну державність — для українців це була боротьба за Українську державу, а для поляків — за Польську.

З погляду естетичного аспекту (як влучно зауважує дослідниця О. Харлан: «...у ХХ ст. можемо говорити про співіснування модерністських, авангардистських, реалістичних елементів у художніх творах міжвоєнного двадцятиліття, змінність історико-літературних систем» [17]), ці твори формували новий модерний літературний канон в польській літературі.

Разом з тим варто пам'ятати, що йдеться про непростий період українсько-польських відносин в умовах центрально-європейської кризи, пацифікації Східної Галичини, ідеологічних та збройних диверсій щодо Карпатської України [13], що так чи інакше знаходило відгомін і в художній літературі. Літературні твори часто водночас несли в собі ідеологічне навантаження, виконуючи роль інструменту політичної боротьби та пропаганди польських наративів щодо «правильного» трактування літератури й історії українських земель.

Висновки дослідження й перспективи подальших наукових розвідок. Дослідження рецепції України у творчості польських письменників, а також загалом вивчення польської літератури зазначеного періоду, залишається актуальним і важливим. Воно сприяє глибшому осмисленню та розумінню історичних і сучасних україно-польських взаємин, зокрема у контексті російсько-української війни.

Польська література міжвоєнної доби у своїй рецепції України балансувала між естетизацією й стереотипізацією. Вона відтворювала багатство українського фольклору й краєвидів, але водночас закріплювала образи «окраїни» й «ворожого іншого». Критика Михайла Мухина дозволяє побачити ці тексти не лише як художні зразки, але й як інструменти формування культурної політики та пам'яті, що значною мірою визначали взаємні уявлення українців і поляків у першій половині ХХ століття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Астаф'єв О. Г. (2017) Де розходяться дороги: Юрій Липа про топос втраченого раю в польській прозі 20–30-х років ХХ століття. *Літературознавчі студії*. (Вип. 1(1), с. 45-62). Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lits_2017_1%281%29__6.
2. Гнатюк Оля. Модифікована рецепція. Видавничка практика комуністичної Польщі та образ української культури. [Режим доступу — https://uamoderna.com/images/archiv/16/10_UM_16_PerekladjakPolityka_Hnatiuk.pdf 11.09.2025]
3. Гнатюк Оля (2005). *Прощання з імперією: українські дискусії про ідентичність: пер. з пол.* (528 с.) Київ: Критика.
4. Гром'як Р. (2004). Українське літературознавство у контексті світової культури ХХ століття: тенденції розвитку, проблеми функціонування, дискурсалізація. У *Збірн. праць ТО НТШ* (Том 1. с. 9-40). К.: Рада.
5. Когут С. (2018). Українсько-польський літературний діалог міжвоєнного періоду: тенденції, контексти, «механізми» контактів. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника* (Вип. 10, с. 195-212). Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/lnnbyivs_2018_10_12.
6. Кравченко С. І. (2010). Періодичні видання Польщі 20-30-х років ХХ століття у світлі суспільно-культурних процесів міжвоєнної доби: літературна комунікація, польсько-український діалог : дис. ... д-ра соц.ком.: 27.00.04. *Теорія та історія журналістики* (416 с.). Київ.
7. Липа Юрій (1927). Україна в сучасній польській літературі. *Літературно-науковий вістник* (Ч. 7–8, с. 280).
8. Мухин М (1934). Літературна хроніка. *Самостійна думка* (Р. IV. Ч. 11-12. Листопад-грудень, с. 874-876). Чернівці.
9. Мухин М. (1936). Літературний блокнот. *Самостійна думка* (Р. 6, с. 100-104). Чернівці.
10. Мухин М. (1928). Українські мотиви у літературі польській та московській останніх років. *Книголюб* (кн. 3-4). Прага.
11. Мухин М. (1929) Українські мотиви в польській літературі останніх років. *Книголюб*. (Кн. 1-2). Прага.
12. Мухин М. (1936). Хроніка. Література. *Самостійна думка* Р. 6, с. 558-566). Чернівці.
13. Пагіря О. (2024). Карпатська Україна в документах Другої Речі Посполитої (Книга I-II, 500 с.). Львів: Видавництво Українського католицького університету.
14. Радишевський Р. (2023). Польська літературознавча україністика. *Студії з україністики, вип. XXX* (927 с.). Київ: Талком.

15. Радишевський Р. (2010). Українська полоністика: проблеми, школи, силуетки (Т. XVII, 620 с.). Київ.
16. Радишевський Р. (2018). «Українська школа» в польському романтизмі: феномен пограниччя. *Київські полоністичні студії*. (Т. 31). Київ: Талком.
17. Харлан О. Д. (2014). Катастрофічні тенденції в українській і польській літературі міжвоєнного двадцятиліття. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. (Серія «Літературознавство». № 39, с. 468–474). Тернопіль.
18. Щирба О. А. (2017). Українсько-польський діалог: вплив польських альманахів на становлення української альманахової літератури. *Наукові записки*. (№ 1, с. 274–283). Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_2017_1_35.
19. Artymyshyn Yulia. Trans-Curzonian and border people. Ukrainians deported from Poland in Contemporary Ukrainian and Polish literature. [Режим доступу <https://czasopisma.uwm.edu.pl/index.php/pl/article/view/9082/6919> 11.09.2025].
20. Koput Adrianna. «Ukrainian Literature Translated into Polish from the Interwar Period to the Present». *SPU 10* 2023: 119-136. <https://doi.org/https://doi.org/10.31338/2451-2958spu.10.9>.

REFERENCES

1. Astafiev O. H. (2017) De rozkhodiatsia dorohy: Yurii Lypa pro topos vtrachenoho raiu v polskii prozi 20–30-kh rokiv XX stolittia. *Literaturoznavchi studii*. (Vyp. 1(1), s. 45-62). Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lits_2017_1%281%29__6. [in Ukrainian]
2. Hnatiuk Olia. Modyfikovana retseptsia. Vydavnycha praktyka komunistychnoi Polshchi ta obraz ukrainskoi kultury. [Rezhym dostupu — https://uamoderna.com/images/archiv/16/10_UM_16_PerekladjakPolityka_Hnatiuk.pdf 11.09.2025] [in Ukrainian]
3. Hnatiuk Olia (2005). Proshchannia z imperiiei: ukrainski dyskusii pro identychnist: per. z pol. (528 s.) Kyiv: Krytyka. [in Ukrainian]
4. Hromiak R. (2004). Ukrainske literaturoznavstvo u konteksti svitovoi kultury XX stolittia: tendentsii rozvytku, problemy funktsionuvannia, dyskursalizatsiia. U Zbirn. prats TO NTSh (Tom 1. s. 9-40). K.: Rada. [in Ukrainian]
5. Kohut S. (2018). Ukrainsko-polskyi literaturnyi dialoh mizhvoiennoho periodu: tendentsii, konteksty, «mekhanizmy» kontaktiv. *Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteky Ukrainy imeni V. Stefanyka* (Vyp. 10, s. 195-212). Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/lmnbyivs_2018_10_12. [in Ukrainian]

6. Kravchenko S. I. (2010). Periodychni vydannia Polshchi 20-30-kh rokiv XX stolittia u svitli suspilno-kulturnykh protsesiv mizhvoiennoi doby: literaturna komunikatsiia, polsko-ukrainskyi dialoh : dys. ... d-ra sots.kom.: 27.00.04. Teoriia ta istoriia zhurnalistyky (416 s.). Kyiv. [in Ukrainian]
7. Lypa Yurii (1927). Ukraina v suchasni polskii literaturi. Literaturno-naukovyi vistnyk (Ch. 7–8, s. 280). [in Ukrainian]
8. Mukhyn M (1934). Literaturna khronika. Samostiina dumka (R. IV. Ch. 11-12. Lystopad-hruden, s. 874-876). Chernivtsi. [in Ukrainian]
9. Mukhyn M. (1936). Literaturnyi bloknot. Samostiina dumka (R. 6, s. 100-104). Chernivtsi. [in Ukrainian]
10. Mukhyn M. (1928). Ukrainski motyvy u literaturi polskii ta moskovskii ostannikh rokiv. Knyholiub (kn. 3-4). Praha. [in Ukrainian]
11. Mukhyn M. (1929) Ukrainski motyvy v polskii literaturi ostannikh rokiv. Knyholiub. (Kn. 1-2). Praha. [in Ukrainian]
12. Mukhyn M. (1936). Khronika. Literatura. Samostiina dumka R. 6, s. 558-566). Chernivtsi. [in Ukrainian]
13. Pahiria O. (2024). Karpatska Ukraina v dokumentakh Druhoi Rechi Pospolytoi (Knyha I-II, 500 s.). Lviv: Vydavnytstvo Ukrainskoho katolytskoho universytetu. [in Ukrainian]
14. Radshevskiy R. (2023). Polska literaturoznavcha ukrainistyka. Studii z ukrainistyky, vyp. XXX (927 s.). Kyiv: Talkom. [in Ukrainian]
15. Radshevskiy R. (2010). Ukrainska polonistyka: problemy, shkoly, sylvetky (T. XVII, 620 s.). Kyiv. [in Ukrainian]
16. Radshevskiy R. (2018). «Ukrainska shkola» v polskomu romantyzmi: fenomen pohranychchia. Kyivski polonistychni studii. (T. 31). Kyiv: Talkom. [in Ukrainian]
17. Kharlan O. D. (2014). Katastrofichni tendentsii v ukrainskii i polskii literaturi mizhvoiennoho dvadtsiatylittia. Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. (Seriia «Literaturoznavstvo». № 39, s. 468–474). Ternopil. [in Ukrainian]
18. Shchyrba O. A. (2017). Ukrainsko-polskyi dialoh: vplyv polskykh almanakhiv na stanovlennia ukrainskoi almanakhovoi literatury. Naukovi zapysky. (№ 1, s. 274–283). Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_2017_1_35. [in Ukrainian]
19. Artymyshyn Yulia. Trans-Curzonian and border people. Ukrainians deported from Poland in Contemporary Ukrainian and Polish literature. [Rezhym dostupu <https://czasopisma.uwm.edu.pl/index.php/pl/article/view/9082/6919> 11.09.2025]. [in Polish]
20. Koput Adrianna. "Ukrainian Literature Translated into Polish from the Interwar Period to the Present". SPU 10 2023: 119-136. <https://doi.org/https://doi.org/10.31338/2451-2958spu.10.9>. [in Polish]